

ÉLET MŰVELTSÉG ÉS

A NEMZETNEVELÉS JÖVŐ FELADATAI

I.

Abba a nemzetépítő munkába, amelynek célja a magyar kultúra általános színvonalának emelése s későbbi fejlődésének, eredményességének biztosítása, a Magyar Lélek lapjain¹ már kifejtett „családi könyvtáron“ és „Széchenyi-tanfolyamokon“ kívül bele kell kapcsolni a nevelés és tanítás valamennyi eszközét. Idetartozik az a két eszköz is, amely a fejlődés, tanulás, művelődés legkellemesebb, legkevésbé fárasztó s éppen ezért legáltalánosabban hatásos eszköze: a *kép*, vagyis a szem gyönyörködtetésén, a látáson keresztül ható tanítás, és az *utazás*, a szórakoztatva tanítás legtermészetesebb módszere.

Ha látom is azt, amit meg akarok tanulni, vagyis ha tanulmányaim anyagának lényege kísérő vagy összefoglaló eszközképpen rajzban, képben, egyszóval kézzelfogható, úgyszólván fizikai formában is élém kerül, munkám lényegesen könnyebb, tanulásom eredményesebb és maradandóbb lesz. Alapjában ezt a célt szolgálják a különböző múzeumok és alkalmi kiállítások is. Csakhogy ezeknek megtekintése kellő előkészület, bizonyos szellemi alap nélkül célját tévesztett valami. A múzeumok és kiállítások okszerű látogatására rá kell nevelnünk a népet, mert azok csak ilyen módon válnak a nevelő munka igen jelentős hatóeszközzé és csak így végezhetik eredményesen kettős hivatásukat: a tudás, a szellemi értékek illusztratív bemutatását és a célok, az eredmények világossá tételét.

A tanfolyamokon ismereteket közlünk, a magyar öntudatosítás munkáját végezzük, de ugyanakkor a falu megoldandó feladatait is ismertetnünk kell. Nemzeti szempontból ez egyik legfontosabb tényezője a nemzetpolitikai előadások anyagának. Ismerje meg a magyar nép az előtte álló feladatokat és jusson tudatára annak, hogy ezen feladatok megoldására milyen segítséget kaphat ő a nemzettől, a másik oldalon pedig neki magának milyen formában kell hozzájárulnia a „Széchenyi-kultúrfalu“ megvalósításához, amely elsősorban neki magának jelent előnyt. A felmerült feladatok csak akkor végezhetőek el eredményesen, ha megvan az áttekintés, az egyén ura lesz az ismeretek és a felismerések anyagának, érzi a mozaikszemek folyamatos összekapcsolódását — amit csak a népművelés útján érhetünk el. A tanfolyam magában véve is csak akkor nevezhető sikeresnek, ha a hallgatóság a közölt ismeretkörökben megtalálja az összefüggéseket, a rendszert. Ehhez pedig a mindenkor összefoglaló jellegű gyűjtemé-

¹ 1942. február, április.

nyek, kiállítások hozzáférhetővé tételével segítjük hozzá leginkább a népet. Ezért kell bekapcsolni a múzeumokat és kiállításokat a tervszerű népművelés munkarendjébe.

Nemzeti kincseinket, kultúránk alapköveit bemutató gyűjteményeink azonban csak városainkban, elsősorban pedig a fővárosban vannak. Így azok megtekintése ma még elsősorban a jobb anyagi viszonyok között élők előjoga közé tartozik. Már pedig a legszélesebb néprétegeket nem lehet kihagyni ebből a felmérhetetlen fontosságú kultúrfejlődési folyamatból, nemzeti szempontból elengedhetetlen alapfeltétel, hogy mindenki részt vegyen benne, sőt talán elsősorban azok, akik kedvezőtlenebb anyagi helyzetük miatt bizonyos kulturális elzártságban, vagy inkább körülhatároltságban kénytelenek leélni életüket. Már meglevő gyűjteményeink értékelő alapon álló megtekintésének előkészítése, részben pedig a tanulás fent kifejtett irányú általánossá tétele végett van szükség egy új rendszerre, a vándorkiállítások rendszerére. Ez a rendszer nem teljes egészében új.² Eddig is történtek kísérletek abban az irányban, hogy egy-egy vidéki városi kultúrközpont úgynevezett „ünnepi hetének“ keretében a kultúra néhány alapvetően értékes tényezője az országos nyilvánosság elé kerüljön. Ezt az irányzatot kell most bizonyos szempontból tovább fejleszteni, kiegészíteni. És ez a munka egyúttal a vándorkiállítások anyagának felépítése is. A kiállítás anyagának összeállítása későbbi feladat. Néhány szempont azonban már most is ide kívánkozik.

A tanfolyam és a kiállítás szorosan összetartozik, vagyis a kiállítás anyagában a tanfolyamok szellemét, anyagát kell, hogy kövesse. Amint a tanfolyamok keretében szó fog esni az újabb szociálpolitikáról, úgy a kiállításnak is be kell mutatnia a falu érdekében tett újabb szociális intézkedéseket. Ezen a ponton — mint általában minden egyéb területen, ahol csak lehetséges — nem egyedül képek, rajzok, grafikonok bemutatására gondolunk. Egy-egy helyben és a helyi viszonyoknak megfelelően valósággal színpadszerűen berendezett részlet, mint pl. az egészséges, csinos, barátságos otthon, mindennél erősebb, valóban eredményt mutató nevelési eszköz.

A vándorkiállítás anyagának már kész alkotórésze lehet a Közegészségügyi Intézet ismert nagyszerű táblaanyaga, amely kellő kiegészítéssel a magyar egészségügy tanulságos és hatásos propagandaeszközének bizonyulna. A falu általános problémái, valamint a gazdasági szakrészletek mellett a művészeti nevelést célzó kiállítás is el nem hanyagolható része kell, hogy legyen az egész rendszernek. Elsősorban az ízlést nemesítő képzőművészetekre gondolunk. A művészet nem ad kimondottan új tudást, de megadja azt, ami nélkül az emberi lélek szánalmasan szegény lenne: az ízlést, a lelki finomságot, a szépséget. Amikor az új utakra lépő kultúrmunka az egészséges életszemléletet, az egészséges közszellemet kívánja kiépíteni, nem hagyhatjuk ki a tárgysorozatból ezt a művészeti nevelést sem. Talán lehetőség nyílik majd néhány mestermű eredeti — de legalább is művésziesen tökéletes reprodukció formájában való — bemutatására.

Ha a fővárosban megrendezett kiállítások anyagának egyrészét már a vándorkiállítás céljaira alkalmas módon állítanánk össze, nemcsak a későbbi megvalósulás lenne megkönnyítve, hanem a gondolat mellett az anyagnak egyrésze is a Széchenyi-évből kiindulva kezdené országos körútját.

² A reprodukciós múzeum gondolatát Milleker Rezső már 1927-ben kifejtette.

A teljes anyagot mindenesetre legalább négy példányban kellene elkészíteni, hogy a négy világtáj felé³ egyidőben kezdhessük meg a munkát s ezzel az eredmény eléréséhez szükséges időt is megrövidítsük. A vándorkiállításokat azután kultúrközpontokban lehet megrendezni, esetleg ünnepi hét keretében, egy-egy alkalmi kiállítás kapcsán, de mindenesetre a téli tanfolyamokhoz kötve.

II.

A téli előadássorozatnak, tehát a „nemzetpolitikai tanfolyamnak“ a magyar haza ismeretére vonatkozó előadásait tudatosítani, gyakorlatilag illusztrálni kell. Ugyanakkor a vándorkiállítások nevelő hatását is szélesebb körökben kell hasznosítani.

A magyar falu műveltsége, életszínvonala elsősorban úgy emelhető, hogy nagyobb mértékben ismertetjük meg népünkkel a magyar földet, vagyis kihasználjuk az utazásban rejlő oktató, tanulási kedvet ébresztő erőt s ezáltal tudatosabbá tesszük nemzeti érzését, faji öntudatát is. Maga Széchenyi volt az, aki útmutatást adott ezen a téren és az utazás nemzetnevelő hasznosságát immár klasszikussá váló mondatában így fogalmazta meg: „A dolgozó méh nem marad örökké kasában, idestova bolyong s becses mézzel tér elvégre⁴ vissza.“

Nemzetnevelő, országismertető, oktató célzatú, tervszerű megszervezettség belső vendégforgalmunkban ezideig nem volt. Az alkalmoszerű, bár kedvezményes utazási lehetőségekből a magyar falu kevésbé tehető, nemzetfenntartó rétege pedig nem vehette ki részét a nemzetnevelés szempontjából szükséges mértékben. Pedig mint gondolatsorom minden pontjánál, itt is lényeges alapelv, hogy a tervszerű tanulmányi utakba lehetőleg mindenki belekapcsolódjék.

Új elveken felépülő tanulmányút-rendszert javaslok, amelynek lényegét a következőkben lehetne összefoglalni:

Határozott rendszerben megvalósuló utazásokra van szükség, amelyek kezdetben a főváros és a vidéki városok megismertetésével a falu népét általános kultúrájában hivatottak megerősíteni, későbbi kiépülésében pedig különböző vidékek egymásközötti csereforgalmán keresztül mind az általános, mind a gazdasági szakműveltség egyenletessé válását, egyöntetű és biztos emelkedését eredményezik.

Az utazási rendszer, valamint az egyes utazási célpontokban eltöltött idő beosztásának kidolgozása majd csak akkor lesz megoldható, ha a vasúti közlekedés ismét a régi mederbe tér vissza. Van azonban néhány olyan kérdés, amelynek kimondása, majd kidolgozása már most is szükségesnek látszik, mert ezek adják a későbbi nemzeti zarándokút-rendszer nyers vázát.

Az utazást, hogy az valóban a nemzetnevelés eszköze lehessen, gondos lelki előkészítés kell, hogy megelőzze. A résztvevőket meg kell tanítani arra, mit jelent maga az utazás, miért utazunk, hová utazunk, mit látunk majd útközben és mit látunk majd utazásunk célpontján? Ennek a munkának elvégzésére kiválóan alkalmas lesz a téli tanfolyamok rendszerében megvalósuló széleskörű oktató tevékenység.

³ Ill. az egyetemi városokból kiindulva.

⁴ Végére.

De maga az utazás is hangsúlyozottan jelentse majd: tanulni akarunk, szellemileg emelkedni akarunk, ezért utazunk! Ennek pedig biztosító eszköze az erre a célra berendezett különvonat, a nemzeti zarándokutak állandóan berendezett vasúti szerelvénye.

Az egyes kocsikat megafonrendszer huzalai kötik össze és a központi fülkéből a minden egyes fülkében elhelyezett hangszórókon keresztül értesülnek a résztvevők mindarról, ami csak az utazással összefügg. Az útvonal mentén az egyes történelmi, gazdasági, technikai látnivalókra a hangszórókban megszólaló hang hívja fel a figyelmet. Könnyed, csevegő stílusban tanít, nevel, szórakoztat. Az utasok észre sem veszik, máris gazdagabbak lettek néhány ismerettel. Ugyanezen az úton lehet felhívni ismét a figyelmet mindarra, ami az utazáshoz tartozik (cél, technikai körülmények, illemkérdések stb.). A megafonrendszerben megszólaló hang lesz a jóbarát, a kedves útitárs, aki tapasztalatlan társát szeretettel figyelmezteti a legfontosabb kérdésekre, látnivalókra, tanulságokra.

A kirándulás orvosa és zöldkeresztes védőnője nemcsak az esetleges baleseteknél, rosszulleteknél teljesíti hivatása munkáját, hanem útközben, a nép közé vegyülve, hasznos jótanácsok, egészségügyi megvitatások formájában is végezhet nemzetnevelő munkát.

A fülkék falait — a vándorkiállítások rendszere alapján — különféle táblázatok, képek, grafikonok díszíthetik. A résztvevők az előzőleg már megtekintett vándorkiállítás ismeretében tudásuknak mintegy ismétlésével, magasabb rendszerbe, egységbe foglalásával állnak majd szemben. Már tudják, mit jelentenek azok a képek és kétséggkívül megindul az egészséges, nemcsak eszmét és világnézetet, de tudást is érlelő vitamegbeszélés.

Addig, amíg az önálló népnevelési célzatú szerelvények megvalósulhatnak, hasonló módon elképzelt és felépített külön kocsik is megoldhatják a kérdést s ezek a menetrendszerűen közlekedő vonatokhoz csatolva technikailag ma is elképzeltetők — átmeneti megoldásképpen.

Az utazás tehát, mint a nevelés eszköze, bizonyos mértékig ma is keresztülvihető, legalább a vándorkiállításokkal kapcsolatos helyi forgalomban. Kiepülésének, végleges formában való kiteljesedésének fontosságát pedig a pedagógiai szempontoktól eltekintve is igazolja a kettős eredmény: a nép legszélesebb rétegeinek utazási lehetőségei és mint a nemzeti zarándokút-rendszer vezetősége, a tanítóóság utazási lehetőségeinek emelkedése, amely sokszor panaszolt hiányt tölt be.

III.

Széchenyi nevéből, örök időkre szóló tanításaiból indultunk ki, amikor vázolni akartuk, melyek azok az utak, amelyeken haladva biztosíthatjuk nemzeti kultúránk jövődjé fejlődését. A Legnagyobb Magyar eszméi, életének, munkásságának példaadó szépsége lebegett szemünk előtt, amint sorra bekapcsoltuk az emberi kultúra tényezőit nemzeti művelődésünk fejlődési folyamataiba.

Ennek a folyamatnak négy alapköve: a *családi könyvtárak*, a *téli tanulmányutak*, a *vándorkiállítások* és a *tanulmányutak*. Ha megépül, ha megvalósul ez a négyes alap, kultúránknak soha nem látott virágzása fog következni, hiszen az ebből fakadó munkába most már bekapcsolódik a maga

tanulni, fejlődni vágyó szeretetével még a legtávolabbi kis falu vagy tanya népe is.

Egyik a másik nélkül nem jelentene sokat, de a négy együtt, mint egy-azon munkának, egyazon célnak négy egyenlő fontosságú alapköve, hihetetlen eredményeket hozhat. A szoros értelemben vett tanulás tehát a tanulmányi gerinc, a tanfolyamok rendszere összefonódik a megrögzítő családi könyvtárral, a munkát könnyítő, elméletet vizuálissá változtató és a célt készen bemutató vándorkiállításal, valamint az utazással. És éppen ezért tűnik úgy, hogy a négy alapjában különböző rendszer voltaképpen egy nevelő munka, egy szellemi irányítás hatalmas eszköze.

A mai nehéz idők nem kedveznek túlságosan a hasonló kezdeményezéseknek. De ha mind a négy területen csak — de legalább — azt a minimumot adjuk, ami még mai adottságaink mellett is feltétlenül megvalósítható, ha nem rettenünk vissza a nehézségektől és a legkevesebbet bár, de azt erőnkől telhetőleg a legtökéletesebben valósítjuk meg, máris óriási lépéssel vittük előbbre nemzeti kultúránk ügyét a Széchenyi álmodta jövő felé, megindítottuk a természetes fejlődés többé meg nem állítható folyamatát.

Az egyszer elindított munkát aztán már csak szélesíteni, csiszolni, tökéletesíteni kell majd. Erre a célra két lehetőség áll előttünk, amelyekről már tanulmányom legelején is megemlékeztem. Az egyik egy *néplap* megvalósítása, mely mind a négy alapágban s az eredményben is összefoglaló, de ugyanakkor továbbfejlesztő hatalma lenne kultúránknak s belőle fejlődhetne életképessé a *magyar enciklopédia*. A másik, a Legnagyobb Magyar születésnapja körüli időben rendszeresített „*nemzeti napok*“ gondolata.

Ebben a minden nemzeti erőt összefogó munkában mindenkinek meglesz a maga szerepe. A hivatalos népművelési körök irányító és elvmegszabó munkája mellett szükség lesz tehát a tanítószág áldozatos munkásságára a helyi megszervezés szempontjából, de szükség lesz azoknak bevonására is, akik magából a népből emelkedtek ki tudásuk, ismereteik többlete alapján. Mert legyünk tisztában azzal, hogy hiába megy vissza az arany- vagy ezüstkalászos vagy a népfőiskolát végzett gazda a falujába, ha ott helyben nem segítjük hozzá, hogy szerzett ismereteinek terjesztője lehessen. Csakis így képes tudását a szükséges mértékben terjesztetni és ugyanakkor, amikor a többiekben felkelti az érdeklődést, egyúttal önmagát is tovább neveli.

A Legnagyobb Magyar születésének másfélszázados évfordulóját ünnepljük és a lánglelkű zseni legméltóbb ünneplése nem is lehetne több, szebb vagy megfelelőbb, mint eszméinek fokozatos megvalósítása, az építő, nemzetnevelő munka kezdete.

Ha ezt elmulasztjuk, nem hivatkozhatunk majd a nehéz időkre, hiszen éppen a nehéz időkben válik százszorta sürgősebbé és fontosabbá a nemzeti félek emelkedésének munkálása. Széchenyi maga mondta, hogy ne csak másban keressük a hibát, hanem inkább önmagunkban. A mostani alkalom soha vissza nem térő, valóban gondviselészerű alkalom a munka kezdetére.

Széchenyi lelke legyen mellettünk a kivitel nehézségei közepett s akkor munkánkat siker fogja koronázni. Megvalósul majd mindaz, amit az elképzelések célul tűztek ki, elsősorban és főképpen az emelkedett szellemű, egészséges világnézetű, gazdaságilag is biztosabban megalapozott tudású, izlésében nemesedett, egységes és józan közszellemben élő magyar nép — a boldog, szép magyar jövőndő záloga.

Tóth Rezső